

ABONAMENTUL.

Pentru monarhie:

Pe an 18 cor. $\frac{1}{4}$, an
9 cor. $\frac{1}{4}$ 450 fil.

□ □ □

Pentru străinătate:

Pe un an 24 coroane
 $\frac{1}{2}$ an 12 cor. $\frac{1}{4}$ an
6 coroane.

Unirea

INSERTIUNI.

Un șir garmond:
odată 14 fil., a doua
oară 12 fil., a treia
oară 10 fil.

□ □ □

Tot ce privește foaia
să se adreseze la: Re-
dacțiunea și admini-
strațiunea „Unirea”
în Blaj.

Foaie bisericească-politică. — Apare: Marța, Joia și Sâmbăta.

Episcopia de Hajdudorogh în casa magnaților.

Discursul episcopului Gherlei Dr. Vasile Hossu.

Spulberarea unei minciuni.

Memorabilul discurs al episcopului Hossu, rostit în Casa magnaților cu prilejul desbaterii proiectului înființării episcopiei maghiare, a sdrobit cu o lovitură tot sistemul infam, merit să abată atențiunea publicului dela adevăratul păcătos și să plaseze dintr'o officină arcană, minciuni la adresa episcopatului nostru. Pe acesta voiau să-l discrediteze în fața opiniei publice românești. A zis și domnul ministru de culte atât în comisiune, cât și în parlament, că episcopatul nost nu și-a făcut datorința, când s'a sulevat chestia episcopiei de Hajdudorogh, și a primit ridicarea aceleia cu cea mai mare bucurie și fără nici o contracțiere. Iar când s'a întrunit conferența, convocată de nunțiul papal din Viena, la Budapesta în 8 și 9 Februarie episcopatul nost nu s'a prezentat, voind prin aceasta să zădărnicească un act perfectuat deja între Majestatea Sa și Pontificele roman. Sunt de vină așadar episcopii noștri, dacă s'au incorporat și comune românești la episcopia de Hajdudorogh, căci cei întruniți cu prilejul acesta, necunoscând chestia, au trebuit să se bazeze numai pe datele statistice.

P. S. Episcopul Gherlei a vestejit una după alta aceste afirmații tendențioase, menite a discreditat episcopatul nostru în fața publicului, ca și când nu ar fi fost la culmea chemării sale. Cetitorii noștri vor putea să se convingă acum cu câtă rafinărie au plămădit corifeii episcopia de Hajdudorogh, conduși în aceasta acțiune a lor de primatele actual al țării ungurești, Chernoch János. De când s'a ivit ca din pă-

mânt chestia acestei episcopii au fost conferențele episcopale catolice din Budapesta pentru episcopii noștri tot atâtea surprinderi.

Se plămădiau toate în ascuns — primatele cu ministrul — se puneau incidental la ordinea zilei cu viclenie detestabilă. Ba când au fost episcopii noștri convocați la conferența din 8—9 Februarie, nici nu li-s'a comunicat, că ce se va pertracta în aceea ședință și ce e programul zilei, ca să meargă fiecare pregătit, cu actele necesare. Pe Ex. Sa mitropolitul l'au convocat telegrafic cu un cias înainte de plecarea ultimului tren, cu care putea ajunge la ședința din Budapesta, încât plenipotențiatul bolnavului mitropolit a trebuit să scape trenul.

Sistemul acesta infam al minciunii și discreditării episcopatului nostru l'a sdrobit cuvântul energetic al episcopului Hossu. Ministrul în răspunsul său a declarat, că recunoaște, că a greșit. E om nou, a fost rău informat și se va nizu să repare greșala.

Pentru noi este discursul episcopului Gherlei nu numai un prilej de elevare sufletească, dar e un izvor de tărie, de încredere și de concentrare a forțelor.

Vineri în 20 Iunie a fost pusă la ordinea zilei în casa magnaților chestia inarticulării episcopiei de Hajdudorogh. Primul orator, carele a luat cuvântul la aceasta chestie, a fost dl Szabó Jenő, care a cercat a interpreta, în feliul său bula papală, emisă în chestia limbei liturgice maghiare. Oratorul a făcut unele expuneri caraghioase, privitoare la rituri și împărțirea lor, la părțile liturgice și limba liturgică greacă. Oratorul, care a urmat, a fost episcopul din Győr, Váradi Árpád, care

s'a mirat, că suntem nemulțumiți, deoarece ne-au luat de abia 83 parohii din 1500 câte le avem. A răspuns la toate Il. Sa episcopul Hossu, a cărui vorbire o reproducem după notele stenografice.

*Exzellența Voastră dle prezident!
Ilustri magnați!*

Colegul meu episcop, care a vorbit mai înainte, a salutat cu bucurie și satisfacție proiectul dela ordinea zilei, ca pe unul care formează punctul de încheiere și de limită a unei lupte îndelungate. Sincer vă spun, că și eu tot așa aș fi voit să fac din parte-mi să-l salut, dacă aș putea face așa ceva în situația de azi — care sperez, că așa pe cum este, nu va dura pentru totdeauna —, zic și eu l'ași saluta, dar între împrejurările psihologice și în situația de azi nu o pot face.

Feliul cum s'a dus la îndeplinire înființarea acestei episcopii, a turburat liniștea românilor gr. cat. și vă spun sincer, Ilustri magnați, că anul expirat a lăsat în istoria bisericii noastre și în viața privată a noastră a episcopilor, cele mai triste, cele mai adânci urmări. Prin clipe sğuduitoare și chinuitoare a trebuit să trecem în teamă, că biserica noastră, care s'a înființat înainte cu 200 și mai bine de ani, spre întărirea catolicismului din Ungaria, să va nimici pe urma agitațiilor și iritărilor, provenite din modul cum s'a înființat episcopia.

Pe Ilustrul magnat Szabó Jenő nu voiesc să-l urmez în expunerile sale, pentru că părerea mea este, că proiectul acesta are menirea de a înregistra un simplu act, pe care l'a îndeplinit Sfinția Sa Papa, în calitate de cap a bisericii catolice, și regele apostolic maghiar, la ce ei au avut drept. Actul acesta așa dară îl înregistrează proiectul de față, precum a fost la timpul său înregistrată și inarticulată înființarea diecezelor gr. cat. românești de Gherla și Lugoj, și provincia românească gr. cat. de Alba-Iulia și Făgăraș.

Astfel nici nu ar trebui să aibă loc acest cuvânt al meu, căci e vorba doară ca noul episcop să fie investit cu dreptul de vot în Casa de sus, precum sunt și ceilalți episcopi catolici, iar în proiectul de față nu se amintesc nici limitele diecezei, nici ritul, nici limba liturgică, nici altceva, ci se face

amintire numai ca noi să inarticulăm un act, prin care regele nostru apostolic, în urma dreptului ce-l are, împreună cu Sfinția Sa Papa, capul bisericii catolice, au înființat în aceasta țară mariană în Ungaria, o nouă episcopie catolică și eu nici nu aș avea și nici n'ași putea avea nimica împotriva, pentru că dreptul acesta nu mă privește pe mine, ci pe regele apostolic și pe Sfinția Sa Papa.

Din motivul acesta nu am urmat pe dl Szabo Jenő în expozeul său. El vorbește aici de reciprocitatea riturilor, de subîmpărțirea lor, de alte instituții, la ce cred, că nici el nici eu drept nu avem, pentru că aceste aparțin exclusiv sferei de drept a Sfântului Scaun apostolic, care e chemat a delibera prin organele sale, prin congregațiunea de propaganda fide, cum sunt a se numi diferitele rituri și subîmpărțirile acestora. Precum tot sfântul Scaun apostolic în praxa lui mai nouă, ba nu numai în praxă, ci și în bula înființării, în Ecclesiam Christi, care se datează din 1853, numește provincia de Alba-Iulia, provincie românească, și îi zice în actele oficiale ritul nostru în mod stabil rit românesc, deosebindu-l de cel rutean.

Aceste așadară nu dela noi au pornit, ci dela factorii competenți, cari sunt singuri chemați și îndreptățiți la așa ceva.

Când eu, Ilustri magnați, îmi ridic cuvântul și vă rog paciința, o fac pe cum am amintit în introducerea cuvântării mele, că la înființarea acestei episcopii sau ivit astfel de fenomene, cari au roscolit adânc pacea, româniei gr. cat. și scopul vorbirii mele e ceace am făcut în toată viața mea, ca să aflu înțelegerea pacinică și să spulber acelea neînțelegeri, cari s'au ivit în legătură cu aceasta chestiune. Să ne silim a planta și din afară sentimentul de liniște în credincioșii noștri, ca prin aceasta chestia să ajungă la mal și să aflăm modalitatea, ca să trăim în deplină înțelegere cu frații noștri gr. cat. maghiari, precum am trăit și în trecut.

Dați-mi voie, Ilustri magnați, ca spre ajungerea scopului meu să fac o scurtă reprivire asupra istoriei înființării acestei episcopii și a fazelor aceleia. Ilustrul magnat dl Szabo Jenő — a cărui râvnă pentru realizarea chestii gr. cat. maghiare o constat și eu cu cea mai mare recunoștință și am admirațiune pentru perseveranța lui — știe foarte bine, că toată lupta s'a pornit înainte cu câteva decenii, sub steagul introducerii limbii liturgice maghiare.

Când comisiunea regnicolară, a cărei harnic prezident a fost Szabo Jenő, s'a convins, că nizuința aceasta dă de piedeci învencibile la Sfântul Scaun apostolic, cauza nu o caut, a schimbat tactica și s'a silit să înființeze o episcopie maghiară.

În primăvara anului 1911 Sfinția Sa Papa Piu X. și-a dat învoirea și a avizat guvernul maghiar, că e aplicat a ridica pe sama maghiarilor gr. cat. o episcopie, iar în Novembre a aceluiaș an, a debătut chestia aceasta primată corul episcopesc catolic maghiar, la inițiativa nunțului din Viena în ședința din 9 și 10 Novembre.

În pressă am fost expuși de multeori noi episcopii românești, în primul rând Excelența Sa dl metropolit, la atacuri, că noi am fost împotriva ridicării acestei episcopii, a cărei înființare ne-am silit a o zădărnici cu toate armele.

Ilustri magnați, e de față Eminența Sa dl primat, care era pe atunci arhiepiscop de Calocsa, el poate să mărturisească, că atunci când a fost vorba în conferința din 9 și 10 Nov. de ridicarea acestei episcopii — era încă chestie principală și s'a primit aceasta cu hotărârea unanimă a corului episcopesc, nime nu a avut nimic împotriva și nici noi. Dar Excelența Sa dl metropolit a declarat în numele nostru, că deși nu avem nimica împotriva, ca maghiarii gr. cat. să-și capete episcop propriu, aceea însă o pretindem, că întrucât se va intenționa a se încorpora în această episcopie și comune aparținătoare provinciei noastre, în privința aceasta să ni-să ceară declarația și învoirea noastră, pe cum o prescriu canoanele și ni s'a dat asigurarea, că așa se va face.

Poftiți a lua aceste la cunoștință. Noi episcopii așa cred, că nu putem să ne apărăm prin jurnale, ci le constat în aceasta Ilustră casă, că astfel să reduc la adevărată valoare atacurile multe, cărora am fost expuși pe nedreptul. Și fie-mi permis a declara și aceea, că nici eu și cred că nici altul nu ar fi avut nimic împotriva, dacă sf. Scaun roman, ar fi aflat de consult a introduce limba liturgică maghiară, pentru că o știm și o recunoaștem, că limba liturgică română avem să o mulțămim în primul rând principelui Rákoci. El a tradus biblia în românește și el a introdus cărțile liturgice românești. E drept, că a voit prin aceasta să câștige românii pentru protestantism, dar și aceasta e o dovadă, că el nu a fost preocupat fața de naționalitatea și limba noastră, ceace o constat cu recunoștință.

Repet așadară, că nu corespunde adevărului ca și când noi ne-am fi împotrivit nizuințelor maghiarilor gr. cat. Aceasta ar fi fost o nerecunoștință din partea noastră. Dacă însă Scaunul roman nu a încuviințat și nu încuviințează limba liturgică maghiară, pentru acestea nu noi putem fi responsabili.

Vreau deci să constat mai întâi aceasta, că noi nu am pus piedeci și nu am fost împotriva, ci ne-am învoit cu plăcere, ca maghiarii gr. cat. — de acestia au fost și sunt o recunoaștem — să-și capete episcopia lor. Rugarea noastră a fost numai, ca întregitatea provinciei noastre să nu fie știrbită și fondul, pe care l'am primit prin bula papală a sf. Scaun, care a fost matriculat în urma bulei prin o lege regnicolară tot-așa, precum va fi și aceasta inarticulată, să rămână neatins.

Pe baza datelor statistice să spun, că în diecezile românești sunt foarte mulți maghiari gr. cat. și acestia au trebuit scoși. Privitor la acestea fie-mi permis a observa cu toată stima, că chestia aceasta, răzimată numai pe statistică, nu se poate rezolva. Organizarea și încorporarea multor parohii la episcopia cea nouă, s'a făcut pe motivul, că o parte din credincioși este maghiară, alta știe ungurește și numai puțini sunt, cari nu știu ungurește. Veți scuza când zic, că eu principiul acesta stabilit astfel în crudo, nu îl pot primi și primindu-se și executându-se astfel, îl cred de primejdios și din punct de vedere al statului. Vă spun și motivul. Dacă aceasta convingere ar prinde rădăcini printre români, că atunci când ei vor fi învățat limba ungurească și vor vorbi bine ungurește, vor înceta a fi credincioșii bisericii românești, și vor fi încorporați la dieceza un-

gurească, atunci noi vom pune piedeci artificiale împotriva limbii ungurești, ceace cred că nu e în interesul statului.

Asupra faptului cum e redactată statistica nu voiesc să stărui aci, deoarece nu am dreptul a dubita, că aceea este redactată sincer. Am însă nedumerirea că oare atunci, când a fost vorba de limba maternă și de limba de conversație, oare nu vor fi confundat limba de conversație cu cea maternă, ceace în definitiv e mare deosebire.

Eu cred că atunci când e vorba de încorporarea comunelor la o dieceză, străină ar trebui să fie luate în conșiderare și sentimentele credincioșilor, precum și împrejurarea, că oare aceia doresc încorporarea sau nu?

Nu zic, că aceasta să se facă ca unul fiecare să fie întrebat dară a-i încorpora, fără ca ei să fi cerut cândva aceasta, cred că e numai spre displăcerea lor ci demonstră o neglijare a sentimentelor lor. Afară doară de Măcău, pe cât știu eu, nici o comună nu a cerut ca se fie descopciată de dieceza de până acuma. Pe cum îmi aduc aminte, dl Szabo Jenő va ști de bună seamă mai bine când s'a pornit mișcarea aceasta, era vorba de vre-o 40—50000 gr. cat. maghiari și acum văd că sunt peste 200,000.

Szabo Jenő: Și atunci au fost 250,000.

Episcopul Vasile Hossu: Imi dați voie așadară ca să dubitez, că statistica corespunde realității. Vă spun, greșala o văd eu în executare, stabilindu-se un astfel de principiu de bază la încorporarea parohiilor în noua episcopie, care nu se poate primi pentru că repet, vorbirea vreunei limbi, cunoașterea unei limbi nu poate fi criteriul unei naționalități.

Poporul irlandez de mult nu își mai vorbește limba sa cu toate acestea e un popor deosebit și ori cum vom considera lucrul, ilustrii magnați, nu se poate nega, că biserica română, după ce are limbă liturgică românească vorbită de popor, ori vrem, ori nu, — trebuie să vorbim sincer și obiectiv — e biserică națională. Când poporul își vede limba sa ridicată la altar, aceea limbă, prin care oamenii comunică unul cu altul, să închină Dumnezeului lor, e natural că de aci izvorește alipirea acea, care o au românii față de biserica lor, și revolta acea mare, când trebuie să audă acum, că pe viitor va fi oprit să se folosească aceasta limbă în biserica sa, care folosește să bazează pe decretul roman.

Vreau aici să mai intercalez ceva, ca răspuns la o reflexiune a Eminenței sale Dlui primat, făcută în comisiune cu ocaziunea debaterii aceluiaș proiect, când a zis, că limba liturgică greacă nu poate fi primejdioasă pentru nime și pentru nici o naționalitate. Natural că nu. Chiar din acest punct de vedere nu este a se conșidera de antipatie ținuta românilor față de limba maghiară, când ei țin la limba lor, țin la liturgia lor, care au avut-o până acuma, și nu pot să înțeleagă, că din ce motiv voiește sf. Scaun să-i despoaie acum de acel drept și de ce trebuie să nu mai țină și pe mai departe la aceea limbă liturgică, care a fost încuviințată de Sfântul Scaun apostolic pe seama lor, și pe care a susținut-o până azi.

Noi preoții și episcopii știm foarte bine, că nici o lege și nici un decret nu e vecinic și nerăsturnabil, dar credinciosul de rând,

laicul, e cel ce nu înțelege, că pentru ce să nu țină el și mai departe la acest drept vechiu al său și nu-i intră în cap, cum vine același sfânt scaun roman, care a încuviințat limba liturgică românilor, ca să i-o răpească acum și să constrângă pe credincioși, ca să laude pe Domnul într'altă limbă? Chiar din aceasta cauză el ține la limba lui liturgică.

Imi dați voie, ilustrii magnați, ca să întreb, ce ați zice de pildă, dacă în bisericile latine s'ar introduce în locul limbii latinești limba greacă? Nici limba latină nu o vorbesc credincioșii, dar limba greacă ar fi pentru ei neobicinuită și e natural, ca pe urma aceasta să se ivească anumite turburări printre credincioși. Când vreau să schimb o limbă liturgică, care e vorbită de popor, e lucru evident, că aceasta va da prilej la nemulțămiri și mai mari și nu vor înțelege, că de ce este necesar, să asculte acum liturgia în limba grecească, pe care nu o înțeleg, când mai înainte au ascultat serviciul divin în limba românească, încuviințată de sfântul Scaun Roman?

La acestea se mai adaugă — trebuie să vorbesc acum ca episcop, ca episcop catolic — teama noastră pentru existența bisericii noastre. Când poporul românesc se va convinge, că naționalitatea lui nu și-o mai poate apăra în biserică proprie gr. cat. e clar, că acel popor, despre care e scris, că mai mult să leagă de limba sa, decât de viața sa, va căuta ași apăra limba și naționalitatea acolo, unde poate, și va trece la biserică greco orientală neunită, unde pe baza vastei autonomii a acelei biserici, își va putea apăra pe deplin limba sa. De aici provine primejdia cea mare, care ne amenință necontenit, că se vor porni treceri în masă la biserică neunită, care va slăbi biserică noastră greco catolică, ne va rări rândurile credincioșilor noștri și eventual va primejdi în temelii biserică noastră.

Trebuie să mărturisesc aici în fața ilustrei Case, că în anul expirat am fost tare îngrijorați, a trebuit să lucrăm mult și să aplicăm toate mijloacele, ca să punem stavilă acestor treceri. Eu speriez, că bunul Dumnezeu ne va ajuta ca să se susțină în țara aceasta pacea între confesiuni și să nu fie perturbată. Situația de până acuma a fost de natura, că am trăit laolaltă în pace și în fața acestei situații nu e în interesul statului, ca să se facă schimbări mari.

Nu voiesc să abuzez de paciința Dvoastră. Am luat cuvântul ca să vă asigur, că noi nu am pus pedeci în fața creării episcopiei greco cat. maghiare, noi am cerut numai, ca parohiile noastre să fie lăsate în cadrele provinciei noastre bisericesti, precum au fost până acum.

Dați mi voie, ca tot cu prilejul acesta să răspund la o obiecțiune a Dnui ministru de culte, făcută în comisiune, să-o rectific în interesul justificării punctului nostru de vedere. Excelența Sa a zis în comisie, că românii nu au motiv să se plângă de nici un fel de violare de drept, căci arhieriei lor au fost chemați la conferența, ce s'a întrunit în ministerul de culte, dar acolo nu s'a prezentat nici unul.

Cred că Excelența Sa nefiind atunci încă era ministru de culte, așa dară nici nu a putut avea cunoștința exactă a lucrurilor — nu a fost îndeajuns informat în privința aceasta, pentru că la conferența întrunită în

8 Februarie 1912 a fost de față episcopul din Orade, a fost de față vicarul episcopesc din Gherla — pe timpul acela eu am fost numit deja episcop la Gherla, dar deoarece n'am fost încă intronizat, nu eram nici chemat a reprezenta dieceza. — Am fost chemat și eu, să zic, ca expert. Cu toate că eu, ca episcop de Lugoj n'am pierdut nici o parohie, și astfel nu am fost interesat în cauză, totuși m'am prezentat și eu, cu toate că eram bolnav și m'am silit a accentua necesitatea unei înțelegeri reciproce și a urgita o rezolvire pacinică. Metropolitul nostru nu a fost de față, dar s'a escuzat fiind bolnav. El, durere, de reguiă se răcește când călătorește și atunci fiind bolnav a fost oprit de medic de a veni, a trimis în locul său însă un plenipotențiat, care întârziind de cel dintâiu tren, a sosit numai în cealaltă zi.

Am fost așadar chemați, ne-am și înfățișat și episcopii prezenți la conferință, în senzul dispozițiilor diecezane, au cerut, să poată discuta mai întâi chestiunea între dâșii în senzul canoanelor diecezane, și apoi își vor prezenta observările. Trebuie să accentuez și faptul, că registrul parohiilor, ce aveau să fie rupte din sinul provinciei noastre și anesate la noua episcopie, nu s'a comunicat celor chemați, decât în 8 Februarie la 9 ceasuri dimineața, astfel a lipsit și timpul fizic, ca studiindu-l, să și poată da părerea, cari parohii ar putea să fie anexate și cari nu?

O spun aceasta ca o lămurire pentru Excelența Sa și să motivez împrejurarea, că nefiind de față, chestiunea s'ar fi tranșat de absentibus, și astfel am fi fost oarecum contumați în rezolvirea acestei chestiuni. Pertractările au urmat și după conferența din Februarie, dar pe noi nu ne-au mai întreat; a apărut apoi în 8 Iulie bula papală, apoi în Noemvrie a. r. a apărut decretul executiv de inaugurare.

Acesta e istoricul chestiunii. Cu aceasta, repet, vreau să constatez, că noi nu am fost în potriva înființării noiei episcopii. Ne-am nuzuit să ne apărăm drepturile, pe deplin convinși, că „qui propria jura tuetur, neminem laedit“, de altcum n'avem nimic împotriva. Acum ne rugăm să examinați greșelile ce s'au săvârșit cu aceasta inaugurare și să vă îndurați a reda pacea provinciei noastre metropolitane.

O cer aceasta din punct de vedere al statului, al monarhiei și al dinastiei, căci e interesul țării, ca aici să domnească pacea, că și noi și eu, să putem saluta cu aceeași bucurie episcopia aceasta, după cum a făcut-o antevorbitorul meu Excelența Sa Váradi.

Ajungând la acest punct mă adresez cu adâncă stimă și încredere Dnui ministru de culte și în primul rând Excelenței Sale Dnui ministru prezident. — Excelența Sa a dovedit deja de mai multeori, că are energie și curaj de a rezolvi, chiar chestiile celea mai grele de cari s'a apucat.

Excelența Sa a declarat mai de multe ori, că rezolvirea chestiunii naționale române o privește ca pe un interes al țării de o importanță vitală. Convingerea aceasta a Excelenței Sale mărturisită mai de demult va trece în conștiința întregii țări, și dacă nu a răsbătut până acum, evenimentele, ce s'au desfășurat în Balcani, ne-au învățat îndeajuns, cât de mult suntem avizați unul la altul și cât de mult e interesată țara, că poporul român să și vadă realizate

în patria aceasta interesele lui culturale și liniștit, alături de toți fi națiunii politice maghiare să și poată desvolta activitatea de cetățean folositor, după cum s'a întâmplat această și în trecut, și după cum figurile mari ale istoriei noastre ș'au apărat patria umăr la umăr. Așa trebuie să fie și în viitor.

Eu nu văd mărirea și siguranța națiunii maghiare în faptul, ca toți locuitorii să vorbească aceeași limbă. După părerea mea esența este, să fim uniți în simțeminte și e indiferent că vom vorbi în limbi diferite și ne vom închina în limbi diferite și ne vom închina lui Dumnezeu în limba românească, după liturgia noastră, după cum o pot face această frații unguri după ritul lor. În această direcție se lucrează înaltul Guvern și Dl ministru prezident și realizând acest scop va ridica un monument cu adevărat aereperenius în istoria Ungariei; cu astfel de muncă va mări siguranța țării întărindu-o și deodată va aduce un serviciu folositor dinastiei, bisericii și patriei deopotrivă. Aceasta e rugărea mea față de Excelența Sa.

Lăsând la o parte orice conziderații, binevoiesc Excelența Sa a revizui afacerea aceasta. Să redeie parohiile, cari se declară de românești. Aici de pildă Săcuimea, acolo n'a fost agitație, căci credincioșii de acolo sunt de fapt unguri. Dar unde e agitare, credincioșii sunt români. E adevărat că după cum se spune, mișcarea e provocată de agitatori, dar în realitate nu se poate agita decât acolo, unde sunt neîndestuliri, căci agitare nu prinde teren în locurile, unde domnește îndestulire și pace. Și dacă s'ar afla agitatori de aceștia, poștiți și li luați la cercetare, delaturându-i și căutând adevărul, fără nici o conziderație particulară.

Căci, Inalta Casă de sus, să ni se ierte, dar eu nu cred că e un motiv de înțelegere pașnică, când de pildă un biet preot trebuie să sufere pentru faptul, că a protestat când vicariul în Vinerea mare, pe vremea când credincioșii se rugau, a pătruns în biserică cu solgăbirăul, tulburând liniștea sufletească a credincioșilor.

Nu e corect, ca el pentru aceasta să fie târât în temniță, căci ca preot totdeauna poate sta în fața legii, și dacă e păcătos nu va scăpa de pedeapsa meritată. Dar când acest preot este ferecat în lanțuri de rob de luni de zile, când ar putea fi pedepsit și fără asta, dacă ar merita pedeapsă, atunci opinia publică e convinsă, ca acest preot suferă pentru religia lui și pentru alipirea cătră credință. Ei bine, eu cred, că așa ceva nu poate duce la pace și înțelegere.

De aceea repetesc rugărea mea, cu adâncă stimă, ca Excelența Sa să se ocupe în sfârșit de această, afacere cu mintea lui luminată și cu voința lui de fer. Să fie convins că poporul român, al cărui adagiu de „ține minte“ e cunoscut; acest popor român într'adevăr va ținea seamă, dacă a fost lovit, dar va răsplăti tot atât de recunoscător binefacerile de cari s'a împărțit.

Rog pe Excelența s'a și Ministeriul de Culte să rezoalve chestiunea în acest senz.

În sfârșit a-și dori, ca cuvintele mele modeste, să fie interpretate, ca izvorite dintr'o inimă adevărată și simțitoare, a cărei singură dorință este liniștea țării, înțelegerea frățească și înflorirea și fericirea patriei. (Aprobări).

Csernoch. Am fost obicinuit a vedea în strălucitul scaun primațial al Ungariei totdeauna un bărbat modest, care își dă seamă nu numai de înalta dignitate ce o ocupă, dar e totodată și apostolul dreptății, echității și cumpătului, pe care în țara aceasta îl reclamă toți. Bărbatul calm și drept, la care să se refugieze cel persecutat, să aștepte îndurare cel neîndreptățit. Din acest motiv noi ne-am bucurat, că după nepuținiosul Vaszary, o jucărie perpetuă în mâinile șovinismului și a tuturor guvernelor, a fost numit Chernoch primat, a cărui înțelepciune, cumpăt, simț de dreptate devenise în timpul din urmă proverbial. Când se mărturisii apoi însuși că e slovac, am prins inimă cum se cade, că el e omul, care ne înțelege nevoile noastre — din experiența proprie — și cu drept am așteptat cuvântul lui grav și întreprinderea lui puternică în chestia episcopiei de Hajdudorogh. În schimb a trebuit să ne convingem acum tocmai de contrariul. Eminentia Sa e mai șovinst decât ministrul de culte, face și pe mai departe pe demagogul în privința aceasta, angajându-se fără preget la lupta de desnaționalizare împotriva noastră. A ținut să meargă — fără să fie chemat — al comisia casei magnaților, unde ne-a dat strânsă lecție. În Casa magnaților s'a rezervat Eminentia s'a după episcopul Hossu, cercând se înviorze din nou pe cei de față adânc impresionati pe urma vorbirii episcopului Gherlei: Iar vorbele din urmă Roma locuta, causa finita, prin cari Eminentia Sa își încheie scurta cuvântare pot fi luate drept amenințare la adresa noastră. Nu voim să intrăm deocamdată în analiza psihologică a ținutei enigmatice a Eminentiei Sale. Ne rezervăm la așa ceva pentru altădată. Acum vrem, să constatăm numai, că procedura Eminentiei Sale în chestia episcopiei de Hajdudorogh o regretăm.

De ale băncilor. Din raportul secretarului Solidarității extragem următoarele:

„E un fapt constat, că interesele unui institut financiar numai atunci vor putea fi servite cu adevărat, cum am amintit aceasta și în cele precedente, când conducerea va fi pusă în mâna oamenilor cari nu au legături de afaceri cu propriile lor institute, în afară pe cele de acționari, de părtași etc. Acolo unde membrii organelor administrative, de control etc. sunt interesați prin diferite afaceri proprii, acolo adeseori interesele comune sunt supuse celor particulare. Exemple avem destule. Aproape de câteori a urmat vre-o criză de bancă, mai totdeauna s'a dat de urma speculațiilor personale ale conducătorilor și supraveghetătorilor. La noi, slavă Domnului, până acum atari lucruri nu am avut. A contesta însă că în unele locuri membrii direcțiunii ori ai comitetului de supraveghere, ori chiar funcționarii nu ar avea afaceri la propriile lor institute, nu o putem. Tocmai de aceea, suntem de părere, ca revizorii noștri să stărue — acolo unde dau peste astfel de lucruri — ca ele să se extermineze. Să ducă în privința aceasta exemplu pe acele bănci cari s'au îngrijit chiar prin dispozițiuni statutare și regulamentare ca membrii direcțiunii, ai comitetelor de supraveghere și funcționarii să nu poată avea la propriile institute nici un fel de credit și să nu poată sta în nici un fel de relație contractuală sau de afaceri, nici *direct* nici *indirect*. Prin aceasta

se vor delătura multe piedeci din calea bunelor orânduiri, cari trebuie să domnească la băncile noastre, mai mult și mai curând ca la ori și care alte instituțiuni similare din această țară“.

Prin realizarea ideii din cele precedente, conducerea băncilor noastre ar deveni absolut independentă și desinteresată. Dar pentru ca conducerea să aducă și acel folos public care se așteaptă dela ea, se mai recere ca conducătorii băncilor să fie nu numai desintereșați personal, ci să fie pătrunși de *altruism față de interesele clienților*. Acestia nu au să fie elemente de exploată, ci de ajutat. Mai mult, nu numai de ajutat, ci și de îndrumat pe căi bune și folositoare. Așa fiind, va trebui ca revizorii noștri să se preocupă și de aceasta chestiune. Va trebui să stărue pentru propriul lor interes ca clientela băncilor noastre să fie nu numai tractată și ajutată cu împrumuturi cu dobânzi corespunzătoare și cinstitute, ci și cu sfaturi și îndrumări folositoare. Și aceasta chiar și cu reducerea profitelor de până acum. Interesul băncilor noastre nu poate fi decât să se întemeieze pe o clientă, care progresează cu ajutorul lor. Altcum băncile noastre vor rămânea ca nesocotitul din biblie, care și-a zidit casa pe nisip.

Criteriile naționalității. Apostolii fanatici ai ideii de stat au inventat pentru susținerea teoriilor lor doctrine nouă. De când chestia episcopiei de Hajdudorogh e pusă la ordinea zilei, se caută noi razimi pentru a justifica ridicarea aceleia. Presa ungurească de mult se pasionează, că credincioșii noștri din comunele încorporate la Hajdudorogh sunt maghiari — unii chiar maghiari zăpăciți, cari fiind că aparțin bisericii românești, nu știu singuri ce sunt. Ministrul de culte în vorbirea sa în Camera ungară a zis, că dintre mai bine de 200 mii credincioși aparținători Hajdudorogului sunt 85% maghiari și numai 31923 sunt de altă naționalitate. „Dar și din aceștia știu ungurește — a zis d. ministru — 24,097 așa că numărul celor ce nu știu ungurește e numai de 7826. În care sumă sunt cuprinși și copiii cei mai mici de trei ani și peste tot ceice nu pot grăi.“ Tot pe principiul acesta s'a și bazat și Eminentia Sa d. primat al Ungariei, când a vorbit în comisia casei magnaților, că românilor nu li s'a făcut nici o nedreptate, deoarece de abia sunt câți-va cari nu știu ungurește în noua episcopie. În casa magnaților principiul acesta l'au accentuat toți oratorii maghiari... Adecă o nouă teorie. Celce știe și ungurește e eo ipso ungar și deci la Hajdudorogh cu el. Cu teoria aceasta se poate face bune isprăvi și o recomandăm cu toată căldura celor dela putere. Pot începe de una cu — Blajul.

Congresul femeilor române din Brașov.

În sfârșit presa noastră are mulțumirea de a putea înregistra și un congres al femeilor române din țara noastră. Eram neastâmpărat stăpânit de o curiozitate aproape femeiască în drumul spre Brașov, oare cum să va afirma întâiul congres al reuniunilor femeilor române. Ideea mă încălzise, ca toate pornirile, cari țintesc la consolidarea și progresul în cultură a neamului nostru.

Doamna Maria Baiulescu, inițiatorea acestui congres a depus multă muncă și energie, pentru înfăptuirea acestei mărețe idei.

Congresul s'a ținut Luni și Marți în 16 și 17 Iunie n. în sala festivă a liceului român din Brașov. Doamnele române din Brașov, ajutate de un comitet de tineri ni-au primit la gară și ni-au înquartirat după puțină. — O parte din oaspeții sosiți de Duminică seara s'au întrunit la seara cunoștință în Otelul „Krone“.

Ziua primă, Luni în 16 Iunie.

A doua zi de Rusalii la orele 9 dimineața toate congresiștele întrunite la Otel Continental, purtând la brațul stâng o insignie cu plachetă de aramă cu inscripția: Congres, U. F. R. (Uniunea femeilor române) au plecat în ordine la biserica sf. Nicolae, unde au asistat la slujba dumnezeiască, săvârșită cu deosebită pompă de părintele protopop Dr. Saftu. Cântările li-a susținut corul maestrului Dima.

La ceasurile 11 damele române să adună în sala liceului. — Sala era decorată cu mult gust. — La masa presidială iau loc: Dna Maria Baiulescu, prezidenta „Reuniunea femeilor române din Brașov“, dna Elena Săbădeanu, dna V. Vlaicu, dna Sidonia Petrovici, apoi bărbații de încredere: părintele protopop Vasile Saftu, prof. Andrei Bărseanu, presid. Asociațiunii, Dr. Baiulescu, medic. Jur în jur de două părți să înșirule delegatele reuniunilor. Din Cele 61 reuniuni de femei au aderat și s'au trimis reprezentanții 31 reuniuni. Blajul a fost reprezentat prin dna Elena dr. Pop născută Maniu prezidentă, dna Virginia Precup și Eliza Bodocan, directoara internatului de fetițe, apoi prof. Gavril Precup, bărbat de încredere. — Restul salei a fost ocupat de un public select din Brașov și jur partea covârșitoare dame. Notari ai congresului sunt dnii dr. I. Lenger și dr. Horia Petra Petrescu. Sunt de față și 4 delegate a Societății ortodoxe române din București. Apoi dna Davidescu, fiica lui Iacob Mureșanu și dna Constanța Hodoș.

Pressa dela noi o reprezintă dnii Silvestru Moldovan și Horia Petrescu, iar cea din țară dsoara Fulmen.

Congresul îl deschide dna prezidentă Maria Baiulescu cu un discurs ținut la înălțime oratorică. Publicul a ascultat cu interes și a aplaudat-o cu căldură. Dna Elena Hossu Longin din Deva îi mulțumește în numele reuniunilor în termini aleși și bine-simțiți.

Dna Baiulescu citește istoricul demersurilor în chestia acestui congres până în prezent; pe urmă expune planul de acțiune al Uniunii femeilor române, formulat în 6 puncte: a) Problema educațiunii fetelor noastre; b) Cultivarea sentimentului religios și îngrijirea lăcașurilor sfinte, c) Cultivarea industriei naționale femeiești și păstrarea și perfecționarea motivelor naționale, d) Educațiunea sistematică în gospodăria și industria casnică, e) Instituțiunile filantropice anume: îngrijirea bolnavilor, a celor lipsiți, a celor săraci, f) Cestiunea înființării unui mare orfelinat.

Va urma.

Reviste.

Înăsprirea raporturilor dintre Austro-Ungaria și România.

Foile din Budapesta au știri senzaționale despre o pretinsă înăsprire a raporturilor diplomatice dintre Austro-Ungaria și România. Se zice, că România a rămas deziluzionată de ținuta echivocă a Austro-Ungariei la rezolvarea conflictului ei cu Bulgaria. Nu a fost pe placul României împrejurarea, că Austria caută a încheia o alianță cu Bulgaria, pentru care se pasionează acum de atâta timp, într'un mod deosebit de călduros presa Austriacă și când pretinca României iar fi de azi înainte indiferentă Austriei. În cercurile politice din București se vorbește că în vederea războiului sârbo-bulgar, România s'ar fi adresat Austro-Ungariei cu întrebarea, că la cazul unui războiu al ei cu Bulgaria ar putea conta la sprijinul monarhiei? Și România a trebuit se aștepte 12 zile până ce a primit răspuns, dar și acela a fost atât de echivoc, încât România a putut se înțelege, că sprijinul Austro-Ungariei nu e sigur. Ba se zice, că s'au ivit și alte greutăți în jurul transportului muniției comandate de România la diferitele fabrici din Austro-Ungaria.

Războiul Sârbo-Bulgar iminent.

În tot momentul se așteaptă izbucnirea noului războiu în peninsula Balcanică. Situația e atât de desperată, încât puterile mari nu mai cred în realizarea pacifică a conflictului sârbo-bulgar. Conferența primministrilor statelor balcanice, convocată prin autograf împărațesc la Petersburg nu se va mai întruni, deoarece Bulgaria a declarat, că numai în acel caz mai pertractează, dacă Sârbia își retrage trupele din Macedonia. Serbia a declarat, că nu e aplicată a ceda și și-a concentrat toată armata dealungul granițelor Bulgariei și la dreapta râului Vardar. Astfel armatele ambelor țării stau față în față și ciocnirile sângeroase a trupelor împrăștiate sunt la ordinea zilei. Foile sârbești pretind rezolvirea grabnică a conflictului și provoacă guvernul să înceapă războiul fără amănare.

În fața acestui conflict rolul celor două puteri mari învecinate și interesate a Rusiei și Austriei este cât se poate de enigmatic. Se

spune cu siguranță, că Austro-Ungaria a trimis Bulgariei 80000 de puști apoi tunuri, cai și o mare cantitate de muniție. Rusia a trimis Serbiei pe Dunăre muniție, cai, îmbrăcăminte și a declarat că în cazul izbucnirii războiului își va trimite flota la Varna. Dar mai ales e agitată diplomația Europeană de ținuta României. Se spune cu certitudine că în cazul unui războiu sârbo-bulgar, oștirea României va trece imediat granița. Nu se știe încă pe a cui parte va fi, căci România nu s'a declarat pentru nici unul din beligeranți. Se crede însă, că România își va lua acum cu arma, aceea ce înzadar a cerut pe cale diplomatică dela Bulgaria și va ocupa teritoriul Turtucaia-Balcic. Dl Tit Maiorescu a și dat ordin comisiunii însărcinate cu delimitarea teritoriului Silistriei, ca deocamdata să nu intre în pertractări cu comisiunea bulgară.

Diverse.

Incheierea anului școlastic la institutul nostru preparandial s'a făcut Duminecă în 22 Iunie servindu-se un Te Deum la capela seminarului Bunei-vestiri. În cursul întâiu s'au înscris 30 elevi, s'au promovat 27, s'a admis repetirea examenului 1, au dezertat 2. În cursul II au fost înscrși 22, s'au îndrumat la repetirea examenului 6, iară unul a rămas repetent, au dezertat 3. În curs III s'au matriculat 15, s'au promovat 10, s'au admis la repetirea examenului 5. În curs IV s'au înscris 15, s'au promovat 14, a rămas neexaminat fiind bolnav 1.

Esamenul de calificare s'a ținut în 20 și 21 Iunie sub presidiul Reverendisimului Domn Alesandru Uilăcan canonic metropolitan și inspector școlastic arhidieceșan, fiind comisar ministerial Ilustritatea Sa Dr. Iosif Siegescu, profesor universitar și deputat dietal. S'a supus 22 de candidați, dintre cari s'au declarat calificați 16 inși și anume Andone Partenie, Cib Niculae, Drăgan Gavrilă, Gergel Niculae, Haba Teodor, Iacob Ioan, Iurcovan Gheorghe, Isaiu Aurel, Lascu Teodor Solomon, Lörințiu Niculaie, Lucaciu Aurel, Mărgărie Achim, Poșian Mateiu, Retegan Gavrilă, Simu Liciniu, Toma și Tilinca Gheorghe. Unul s'a retras în decursul examenului, 2 au căzut din câte un studiu, 1 din două studii și sau îndrumat la examen corectoriu pe toamnă, iară 2 din mai multe studii îndrumându-se la repetirea examenului întreg după un an.

Tot în aceleași zile s'au ținut și examenele parțiale de calificare cu elevii din curs III și II. Cei din curs III au susținut cu toți examenul cu succes, iară dintre cei de pe curs II. 6 din 22 au fost îndrumați la examen corectoriu.

Examenle finale la școala civilă gr.-cat. de fete din loc. La școala civilă gr.-cat. de fete din loc în anul

școlastic 1912—13 sau înscris la începutul anului, 105 eleve, iar la cea elementară 46 eleve. Din acestea au rămas ordinare până la sfârșitul anului școlastic 140, au murit 4, au dezertat 8, sau clasificat 140. După confesiune dintre ele au fost greco-catolice 105, romano-catolice 2, greco-orientale 30, reformate 1 și izraelite 1; după naționalitate române 135, maghiare 3, germâne 1; după domiciliul părinților din Blaj au fost 49, din comitatul Aibei-Inferioare 37, din alte comitate 53, și din România 1. — După progres în clasele civile au obținut eminent (cel mult un laudabil) din toate studiile 5, nota laudabil (cel mult un bun) 15, bun 23, suficient 38, un nesuficient 2, doi nesuf. 8 și mai mulți 8 eleve.

Prelegerile s'au încheiat în 17 Iunie la oarele 11 și tot în aceeași zi la 4 p. m. sau început examenele, cu cel de muzică. Din 18 Iunie până în 20 Iun. sau ținut examenele publice îndatinate după programul publicat în unul din numerii trecuți luând parte la ele pe lângă comisiunea oficioasă și un număr public din Blaj și jur. În tot decursul examenelor a predominat cea mai perfectă liniște, iar încât privește răspunsurile elevelor, acelea au fost clare, precise din toate obiectele de învățământ, mulțămind într-o măsură atât așteptarea comisiunii cât și a publicului ascultător. Lucrurile de mână au fost expuse în sala claselor elementare.

Duminecă în 22 Iunie la 7 ore a. m. sa celebrat sf. Liturghie în capela internatului, iar la 8^{1/2} elevele întrunindu-se în sala de zi, li-sau cetit clasificările sau împărțit premiile și atestatele școlare.

Câteva îndreptări. 1. La tipărirea articolului „Câteva păreri“¹⁾, s'au strecurat niște greșeli de tipar și anume:

No. 54, pag. 2, Foița, col. 2, rând. 12 de jos: „poetul“ — nu „preotul“.²⁾

Pag. 3, Foița col. 2, rând. 8 de jos: „altfel“ — nu „astfel“.

No. 56, pag. 2, Foița, col. 3, rând. 4 și 6 de sus: „iSenor“ — nu „Sennor“³⁾.

Pag. 3, Foița col. 1, rând. 4 de sus: „errata“ — nu „errat“.

Pag. 3, Foița, col. 1, rând. 4 de jos: „Jezierski“ — nu „Inzierski“.

Pag. 3, Foița, col. 3, rând. 8 de sus, după „în transcrierea acestor documente“ s'au lăsat afară cuvintele: „aș trece peste marginile unui articol. Repet însă din nou...“

2. La pasul acordat părintelui franciscan de cătră Ioan-Vodă Mavrocordat, mai adaug o altă greșală de transcriere a d-lui Iorga. Domnitorul recomandă pe misionarul Frenk, rugând pe toți să-i dea trecere și întoarcere liberă: „omnes ac singulos cuiuscunque Ordinis et status sint qua par est humanitate rogantes...“ D. Iorga a schimbat expresiunea latinească „qua par est humanitate rogantes“ într-o propozițiune cauzală, prefăcând „qua“ în „quia“ și introducând altă punctuație: „omnes ac singulos, cuiuscunque Ordinis et status sint, quia par est, humanitate rogantes“.

E bine să repetăm încă odată principiul, că culegerea documentelor e o copie, iar copia trebuie să fie credincioasă.

Dr. Ioan Ferent.

¹⁾ „Unirea“, 1913 No. 54 și 56.

²⁾ E vorba de Cincinat Pavelescu.

³⁾ În limba spaniolă semnul exclamației se pune nu numai la sfârșitul, dar și la începutul propoziției, cu deosebirea că la început e întors.

Partea Literară.

Despre viața curată.

Indreptar pentru tinerii culți.

de

ANTONIU SZUSZAI.

Trad. de

EMIL TATAR.

(Continuare).

Concepția naturalistă este cauza de s'a mărit așa de tare poate aceea, ce întuneacă civilizația Europei: prostituția.

Știința medicală se lăuda sus și tare, că prin supraveghere severă va împedeza infectarea, astfel au ajuns oamenii de „s'a regulat“ prostituția înșelând și amăgind din partea statului la păcat pre bărbații culți ai Europei, fiindcă s'au fost lătit părărerea, că prin supravegherea polițială medicală, poți păcătuți fără de nici o primejdie.

Dar rezultatul a fost chiar contrariul; casele de făradelegi au devenit cuiburile de infecțiune și știința medicală serioasă, trebuie să se plece și să recunoască: ne-am înșelat.

Tot Forel ne spune verde, că știința medicală, pe terenul acesta și-a prețuit peste măsura puterile sale, și o supraveghere cu efect, este imposibilă, din însăși firea lucrului. Astfel stând lucrurile, apare cât se poate de ciudat, că anumite cercuri vreau să experimenteze asupra tinerimii cu concepția darvinistă naturală. Eu sum de părerea, că tot aceea ce se propune în numele omului-animal, după legile logice și după legile naturale, trebuie să se sfârșască în animalism, iar daunele cele mari, ce le produce concepția darvinistă naturală, nu se vor șterge prin împrejurarea, că preste 50 ori o 100 de ani, vor declara celebrități medicale, că: „Trebuie să socotim ca o urmare a unei dogme vechi și perverse, că chiar și în ziua de azi se mai află medici, cari înșiră pe om între animale și îl împing spre animalism.“

Știința medicală trebuie să-și ispășească păcatele trecutului, și un fenomen îmbucurător se arată, că medicii serioși și cei mai învățați au început lupta contra părerii greșite. Mișcarea femeștilor și a medicilor de a face lumină în chestiile sexuale, dacă e serioasă și vrea să aibă efect, atunci trebuie să se ferească de tot ce ar putea stăbi baza morală. În rândul prim, chestiunea vieții curate, e o chestiune religioasă-morală.

Munca de salvare a fost începută cu mult mai înainte decât societățile feministe și medicale, din partea servitorilor credinței creștine, cari iată acum de nouăsprezece veacuri se luptă pentru intruchiparea idealului vieții curate. Sunt ajutați în scopul acesta de societățile Mariane. Antidotul cel mai potrivit al boalei e sănătatea; al senzualismului este viața curată. Dacă societatea voințe să aibă o tinerime sănătoasă, plină de ideale, energie, atunci trebuie să-și dăie toată silința, ca lățindu-se congregațiunile Mariane să inflorescă în inimile lor și sentimentul religios. Despre acela se poate

zice, că a luminat tinerimea care a săpat în inimile tinerilor cu litere de foc legile vieții curate. Acelea ajută într'adevăr tinerimii, să-și dește în inimile ei frica de Dumnezeu și preste tot credința profundă în Dumnezeu. Precum nu este viața trupească fără principiul vieții, în tocmai astfel nu poate fi nici viața curată, fără energia dătătoare de viață a religiei.

Dacă se formează societăți pentru apărarea tinerimii, să nu se scape din vedere scopul principal, apoi mai poate avea teren de activitate prin stărpirea murdăriei morale din viața publică: din artă, teatru, literatură, presă, strade și din vitrine.

Dacă omul cult pretinde curățenie în mâncare, beutură, în locuință, în aier și îmbrăcăminte, pentru ce să sufere murdăria în viața spirituală?

Societatea aceasta are lipsă de un singur paragraf: de a lupta contra murdăriei morale, ori în ce formă s'ar prezenta în viața publică.

18. Seducătorul sub masca artei.

Unul din cele mai ideale tezaure ale omenimii e arta; se amintește de regulă la olaltă cu religionea și știința. La clasificarea popoarelor din punct de vedere al gradului de cultură, totdeauna se pune întrebarea, că la poporul respectiv ce avânt au luat artele frumoase?

Poporul mic al Grecilor, artei are de a mulță în rândul prim renumele său.

Care e obiectul artei?

Obiectul artei e frumosul, în ori-ce formă. Cu frumosul în legătură strânsă stă adevărul și binele, ba am putea zice, că adevăr, bun și frumos e unul și același.

Realitatea percepută cu mintea o numim adevăr, cuprinsă cu voința se chiamă bine; iar dacă binele și adevărul să prezintă în formă corăspunzătoare și ajunge la cunoștința noastră prin mijlocirea fantaziei, atunci să chiamă frumos.

Omul constă din trup și suflet. Sufletul artei este cugetul intern, ideea, — pe care de altele o numim adevăr și bine, — iar trupul ei e forma externă armonică, în care să prezintă ideea în fantazia noastră. Precum singur trupul fără de suflet nu să poate numi om, tot astfel și tabloul, ori statuia, ce nu exprimă vreo idee, poate fi o creațiune de industrie dar nici când artă.

Omul, capod'opera Creatorului e obiectul cel mai obicinuit al artei, și cu deosebire fața omului, pentru că în față, sufletul se reflectează ca într'o oglindă; fața omului este izvorul nesecat al creațiilor artistice. Sculptorii și pictorii mai mult s'au ocupat cu omul, ba în lucrările de artă și Dumnezeu e arătat în formă omenească, căci fiind Dumnezeu spirit curat, altcum nu se poate reprezenta. Mergând arta pe calea aceasta, înaintează pe calea cea dreaptă, pentru că omul în adevăr e chipul lui Dumnezeu.

Aci e locul să arăt o greșeală radicală a artei, cu deosebire a picturii și a sculpturii moderne.

Foarte adeseori, artiștii confundă frumosul cu frumseța trupului omnesc. Lucrul principal pentru acestia nu e fața, partea mai frumoasă, mai ideală, oglinda sufletului, ci întreg trupul gol, cu toate părțile lui animalice; sau cu alte cuvinte pentru unii artiști frumosul din artă e identic cu golătatea trupului.

Îmi dau seamă, că am atins o chestie foarte delicată și tractându-o scormonesc un cuib de vespă; dar totuși nu abandonez chestiunea să știu, că-mi atrag mânia tuturor domnilor artiști. Convingerea mea e, că adevărul e mai sus de toate și că seducătorul prezintă-se în vestminte ori cât de elegante, totuși trebuie demascat fără milă.

Artistul cel mai mare e Dumnezeu, tot ce e lucrul mânilor Sale e frumos, deși nu în aceeași măsură. Dintre creaturi mai frumoase e omul. Urful se naște din ordine, iar păcatul, fructul omului disordinat, nici când nu poate fi frumos.

Trupul omului încă e zidirea minunată a lui Dzeu, e frumos, sau mai corect zis a fost frumos, când a ieșit din mâinile creatoare a lui Dumnezeu. Păcatul cel dintâiu a stricat atât trupul cât și sufletul făpturii lui Dumnezeu; în trupul omnesc a introdus disordinea, aplicarea spre rău, care îl împintea pe om la păcatul necurăției. De împrejurarea aceasta trebuie se țină seamă, numai religionea ei și arta.

Până când strămoșii nostri, au trăit în nevinovăția creată, n'au observat, că precum, animalele din jurul lor, tot altfel sunt și ei goli.

Încă nu era în ei „legea păcatului“ și astfel puteau să se desfăteze în frumseța trupului omnesc, fără nici o iritare. Dacă omenimea ar fi și azi în nevinovăția originală, dacă ar fi așa cum au ieșit din mâinile lui Dumnezeu, atunci și astăzi s'ar putea delecta în frumseța trupului omnesc liniștiți și fără nici o frică. Dar nevinovăția și sfințenia originală a dispărut odată cu păcatul cel dintâiu și cu aceasta a apus pentru totdeauna și posibilitatea, ca omul să se poată desfăta liniștit în privirea trupului omnesc gol.

Îndată după păcatul cel dintâiu, strămoșii nostri au observat, că sunt goli, și fiindcă nu puteau privi unul la altul fără poftă disordinată și-au căutat vestminte. Redați omenimii nevinovăția originală dacă vă stă în putere și atunci puteți eschide vestmintele din artă; iar dacă aceasta n'o puteți face, atunci acomodați-vă legilor existente. Dacă va veni timpul când va înceta stricăciunea păcatului, când vom învia spre fericire, și legea păcatului nu va mai domni peste noi, atunci și numai atunci vom putea lăpăda îmbrăcăminte. Dar se nu mai încunjurăm să luăm lucrul așa precum este. Să cercetăm întreg rotogolul pământului și să stringem la olaltă pe oamenii cei mai buni, de bună seamă, că vom afla și azi oameni sfinți, precum au fost totdeauna în biserică lui Christos, poate mai mulți, decât crede lumea.

Să-i adunăm pe acești oameni, ajunși la mare grad de perfecțiune și apoi să-i întrebăm, că sunt ei în stare să privească liniștiți, și fără nici o agitație, golătatea fie în artă fie în natură? N'am incredințarea să răspund în numele unei societăți așa de alese, dar cunosc natura omenească și pot zice, că toți vor răspunde negativ la întrebarea aceasta. Cu toate că sfinții se angajază la lucruri foarte grele și foarte mari, totuși știu sigur, că la aceasta una nu s'ar fi angajat nici unul, pentru că ajungă omul la orice perfecțiune morală totuși până-i în viață aceasta pamăntească îl urmărește încontinuu pofta după plăceri și e destul o

schintee, ca să se prăbușească din înălțimea la care să ricat.

Massa mare a omeniei însă nu o compun sfinții, precum bine știm, apoi ce-ace întrece între puterile unui sfânt, aceea de bună seamă, că nu va putea suporta oricare muritor de rând. De aceea să nu ne amăgim punând de pretext arta!

De fapt omul își simte slăbiciunea, simte că a pierdut domnia absolută asupra trupului, de aici se esplică și rezerva față de cei amintește slăbiciunea sa. Simțul de rușine e o podoabă foarte frumoasă a omului căzut, pentru că prin ea se exprimă, că omul se rușinează de slăbiciunea s'a. Simțul acesta de rușine o însușire a fiecărui om nobil. Cine găsește că poate privi orice fără nici o primejdie, de bună seamă că se socotește de inger; iar acela care își timpește simțul de rușine, de coboară la animale, cari nu se rușinează de jugul senzualității fiindcă n'au minte.

Ce nu putem suporta în natura, fără pagubă morală, nici în artă nu ne poate delecta fără aceea daună. Se presupunem, că într'o zi, un bărbat s'au o femeie ar eși la preumblare pe stradele orașului în costumul lui Adam; ce s'ar întâmpla atunci? Cel dintâiu agent al poliției ar deținea pe acest nefericit și l'ar duce la secție. Și dacă s'ar dovedi că e smintit l'ar interna într'un sanator, iar dacă ar afla că e sănătos, l'ar pedepsi pentru vătămarea moralității publice și totii oamenii ar aproba lucrul acesta, ca pe ceva cinstit și corect.

Dar se presupunem, că omul acesta înainte legii s'ar scuza cu aceea, că n'a intenționat nici un rău, ci a voit numai să deie oamenilor ocazie ca să se desfăteze în frumuseța trupului omenesc, dacă omul ar cerca să-și acopere transgresiunea sub masca artei, ce credeți legea iar primi scuza? Nu presupunem atâta naivitate în judecători. Scandalul public, prin nici o acoperire, prin nici o nețezire nu se poate face lucrul nevinovat.

Acum se ducem exemplul acesta pe câmpul artei și vom da de un lucru foarte trist Unul și acelaș lucru, care de toți oamenii cinstiți e calificat de scandal public, îndată își perde caracterul vătămării onestității — în ochii unor oameni — când e acoperit cu mantaua ocrotitoare a artei — și ceea-ce în realitate atacă simțul de rușine al omului, deodată devine „frumos artistic“ — Eu unul sincer vă mărturisesc, că de loc nu pot împăca faptul acesta cu mintea sănătoasă. Nici unui om de omenie nu-i convine să-l cerceleze cineva în decursul scâzii s'au îmbrăcării și apoi acelaș lucru pictat pe pânză să fie iertat? Mintea sănătoasă își spune, că lucrul ce vatămă simțul de rușine tot așa rămâne și dacă îl apărăm cu mantaua artei. Artistul nu-i fermecător, care să știe face din un lucru ce te ispitește la păcat, un lucru inocent de tot. Artistul află de lipsă ca într'o societate onestă să se prezinte îmbrăcat onest; laboratorul lui apoi nu poate să fie cu nimic mai rău, decât un salon cinstit, Acolo încă trebuie să domnească simțul bun și de rușine. Artă în care ne putem desfăta, fără ațâțarea pasiunilor, nu e artă adevărată.

Greșala nu e în trupul omului, care e lucrul mânilor lui Dumnezeu, ci în slăbiciunea noastră și de aceasta trebuie să țină cont și artistul. Căci în urmă, care-i scopul artei? Delectarea și bucuria omului. Fie o supă cât

de bună dacă deodată află o legătură de păr unsuros cred, că-ți trece pofta de a mai mânca. Tot astfel poate fi un lucru de artă oricât de perfect, dacă nu deșteaptă în noi plăcere curată nu e artă adevărată. Plăcerea artistică așa se naște în noi că sufletul află liniște, odihnă în armonia lucrului de artă; nuanțele cari ațită pasiunile, conturbă armonia și astfel nu putem avea parte de plăcerea artistică.

Biserica lui Hristos și-a arătat caracterul ei catolic, adecă universal și prin aceea, că au știut crește artiști desăvârșiți. Dacă voiești să te convingi, că până unde se poate ridica arta adevărată, mergi odată în vre-o biserică zidită în evul mediu, cel atât de mult batjocorit. În câte un astfel de dom veafla adunați mai mulți tezauri de artă decât în zece muzeie moderne. Arhitectura sculptura, pictura servesc unei singure idei, lui Dumnezeu. Aflându-te în biserica din Regensburg, Strassburg, Kolonia, Milano ori în a s. Petru și a s. Pavel din Roma, crede-mă, că ți-ai făcut sufletului o zi de sărbătoare; în inimă se nasc sentimente sublimе, mărețe, de nemărginire și-ți vine să crezi, că înjurul acestor lucruri geniale nici nu pot trăi oamenii de rând. S'au privește la Madona lui Murilo și-ți face impresia, că ai sta sub influința magică a revelațiunii Dumnezeiești; ori ai gusta din fericirile raiului. Adevărata artă te înalță te desfătează și nobilitează; adevăratul artist e educătorul, profetul și preotul poporului său.

Nici nu e de lipsă, ca să fie arta religioasă, ori să predice morală.

(Va urma)

Posta Administrațiunii.

Am primit și chităm abonamentul dela: *G. C. Ilémbac* pe 1913 sem. 1-iu. — *Husztboronya* pe 1913 sem. 2-lea. — *Szentjózsef* (p. Ó-Radna) pe 1913. Se va face. — *Buza* pe 1/7 1897 — 1/9 1901. — *Ţagul mare* pe 1909 și din 1910 până în 1/9. — *Szép-hely* (dacă este indentic cu *Zsebely*) pe 1912. — *Szamostelek*. Vă merge foaia din 1-a Iuliu 1911 și ați făcut până acum 4 plătiri á 9 Cor. Și anume: în 5/7 911. (pe 1911 sem. 2-lea); în 20/I. și 30/11 1912. (pe 1912) și acum 20/5 913 (pe 1913). De cumva e ceva greșală la mijloc, rectificăm cu plăcere. *Hunedoara* pe 1913. — *T. R. Feneș* pe 1/11 1905—1/9 1906. — *I. W. Gherla*, pe 1/1 1907—1/9 1908. — *Coșlar* pe 1913 sem. 2-lea. — *Zăicani* pe 1/5 1911—1/3 1913. — *Dr. A. M. Ibașfalău* pe 1/3 1911—15/10 1912. — *Hittias* pe 1897—1/3 1901. — *Iloba* pe 1913. —

BIBLIOGRAFIE.

A apărut:

„Biblioteca pentru toți“ *Istori literaturii Române* de Gh. Adamescu e unul din volumele noi apărute în „Biblioteca pentru toți“.

Nu voi vorbi în această scurtă dare de seamă de competița autorului acestei broșuri, cunoscut atât prin lucrările didactice, cât și din „Biblioteca pentru toți“ unde a mai publicat câteva volume.

Vom spune numai că din acest volum autorul a izbutit să facă o minunată lucrare — plăcută ca cetire și nespus de instructivă ca fond — folositoare nu numai elevilor, sau numai tuturilor cetitorilor de lecturi alese, ci și specialiștilor pentru cari e un ales izvor informativ.

Nevoia acestei publicații era de mult timp și de toți simțită. De aceea „Biblioteca pentru toți“ conformându-se programului ei, în care figurează și publicarea unor volume, în cari să se arate manifestarea pe terenul cultural a diferitelor neamuri, — a început publicarea Istoriei literaturii române, încercare ce ne măgulim a crede că a reușit, întrucât în felu-i e singura lucrare apărută până azi la noi, într'o publicațiune periodică de felul „Bibliotecii pentru toți“.

Lucrarea aceasta cuprinde întreaga istorie a literaturii noastre dela întâiele-i începuturi și până azi. Toate cunoștințele cu privire la deosebitele ramuri ale literaturii — poporană, religioasă, cultă — sunt orânduite sistematic și pe deplin și lămurit tratate.

Când e vorba de vre-o epocă, de oameni sau curente, cari au avut o mai mare înrăurire asupra mersului și dezvoltării literaturii noastre, autorul se oprește și tratează chestia mai pe larg, — dar nu sunt lăsate neobservate nici chestiile cele de mai mică însemnătate.

Biografiile amănunțite — însoțite aproape la mai toți autorii de portretele lor — sunt complete și făcute după datele celor mai noi cercetări.

Asupra epocii noastre, autorul insistă mai mult, lămurind nașterea și țelul diferitelor curente ce s'au format în timpul din urmă în literatura noastră.

Un capitol special se găsește cu privire la cărțile și revistele apărute în cei din urmă ani de mișcare literară.

Un index alfabetic ușurează pe cel care, având nevoie de diferite explicații, nu trebuie să răsfoiască mult cartea.

Un volum, în care — în peste 550 de pagini — se cuprinde toată manifestarea pe tărâmul cultural a neamului nostru, o carte nespus de folositoare ori cărui iubitor de literatură și de înmulțire a cunoștințelor, — iată ce e cuprinsul Nrilor 845—850 din „Biblioteca pentru toți. Un volum. 550 pagini. Prețul: Lei 1,50. — Se află de vânzare și la Librăria Seminarială din Blaj.

Înștiințare. Din monumentală operă „*Dacia preistorică*“ (un volum în 80 mare cu 1152 pagini și numeroase ilustrațiuni) de regretatul *Nicolae Densușianu*, cu o prefață de d-l *Dr. G. I. Istrati*, se află spre vânzare un număr de exemplare în depozitul „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“. Prețul unui exemplar trimis franco, este de 30 (treizeci) coroane. Cei-ce doresc să-și procure această lucrare monumentală, al cărei venit, după acoperirea cheltuelilor de tipar, va cădea în beneficiul „Asociațiunii“, să binevoiască a se adresa Oficiului de casă al „Asociațiunii“ (Sibiu, Str. Șaguna, Nr. 6).

Sibiu, 7 Iunie n. 1913.

Biroul „Asociațiunii“.

*

A apărut: Acatistul și se vinde legătura simplă frco . . . 1 cor. 10 fil.
 „ cu foi aurite în pânză 1 „ 60 „
 „ în piele bordo frco 6 „ 20 „
 „ în celuloid cu cruce frco 5 „ 20 „

Librăria Seminarială Blaj—Balázsfalva.

Critica unei lecții de Valer Seni profesor în Năsăud. E o folositoare broșură pentru toți oamenii de școală, cari doresc a cunoaște cum trebuie tratată metodic o lecție în școală. Broșura e o reproducere din „Foaia școlastică“ și se află de vânzare la Librăria Seminarială din Blaj, cu 60 fil.

În editura tipografiei Ramuri din Craiova au apărut două cărți de o aleasă execuție tehnică și conțin versuri la diferite ocazii și despre lucruri dragi copiilor. Versurile sunt în mare parte introduse de ilustrații corespunzătoare

Titlul cărților: Elena Farago:

Copiilor . . . costă 1.25 cor.

Pentru copii . . . 1— „

Se pot comanda și la Librăria Seminarială din Balázsfalva—Blaj.

Dr. IZIDOR MARCU:
 Teologia pastorală volum I.
 Didactică pastorală f. 8° 408 pag. 4 cor. Vol. II. Liturgica f. 8° 586 pag. 5.40 cor. Sunt indispensabile fiecărui preot.

Se pot primi dela Librăria Seminarului teol. gr. cat. din Blaj cu prețul 9.50 cor.

1. Teologia dogmatică fundamentală de Dr. V. Suciu prof.

vol. I. Apologetica creștină fco. 5.30

vol. II. Tradițiunea și Bis. fco. 5.30

2. Teologia dogmatică Specială.

vol. I. Dumnezeu Unul, sf. Treime, Dumnezeu Creatorul, Intruparea

Domnului și Grația. fco. 7.30 cor.

vol. II. Săcramentele și Eshatologia. fco. 7.30 cor.

Proprietar, editor: Vasile Moldovan.

Redactor responsabil: Augustin Gruția.

Aducem la cunoștința On. Public, că vestitele

băi din Jabeniță

renovate și aranjate după modele cele mai nouă sau deschis.

Sunt cele mai folositoare și mai frumoasă dar în același timp cele mai ieftine băi ale Ardealului.

Informații mai apropiate la direcțiunea băilor din Jabeniță (Görgénysóokna, p. Görgényszéntimre). (41) 3—3

La fundațiunea BRUKENTAL din MICĂSASA se află

Lemne de foc

cu următorul preț: 1) 5½ stângeni lemne de fag I. crepate uscate, încărcate în vagon cu 176 K. la gara Micăsasa 2) 5½ stângeni băte crepate, lemn mestecat (stejeri, carpin și fag) uscate încărcate în vagon cu 134 K. gara Micăsasa.

42 3—3

MILIOANE folosesc în contra

TUSEI,

răgușelei, catarului, flegmei, tusei convulsive și mărărești

Caramellele pectorale

alui Kaiser cu „trei brazi“

6050 atestate dela medici și privați garantează pentru succesul sigur.

Bonhoane excepțional bune și gustoase.

Pachete cu 20 fil. și cu 40 fileri; cutie cu 60 fileri se află la: Carol Schiesl farmacist Blaj. (34) 13—22

Institut de asigurare ardelean

„Transsylvania“

SIBIU

Strada Cisnădiei 1—5.

Edificiile proprii.

recomandă

Asigurări împotriva focului

pentru edificii, recolte, mărfuri, mașini, mobile etc. în condiții avantajoase și cu premii ieftine.

Asigurări pe viață

(pentru preoți și învățători confesionali romani gr.-cat. avantajii deosebite) pe cazul morții cu termen fix, cu plăti simplă sau dublă a capitalului, asigurări de penziune și de participare la câștig, asig. de zestre și asig. populare pe spese de înmormântare. Mai departe contra accidentelor, infracției (furt prin spargere) asig. p. pagube la apeducte.

Sumele plătite pentru pagube de foc până în

finea anului 1912 K. 5,456,645.67

Capitale asigurate pe viață achitate „ 5,458,689.43

Starca asigurativilor cu sfârșitul anului 1912 } foc „ 133,667,241.—

„ } viață „ 11,740,710.—

Fonduri de întemeiere și de rezervă . . . cor. 2.603,400.—

Prospecte și informații se dau gratuit în birourile Direcțiunii și la toți agenții.

Persoane versate în achiziții cu cercuri bune de cunoștință se primesc în condiții favorabile în serviciul institutului.

(18) 43—7

A apărut

ANTOLOGIONUL

sau

MINEIUL

tomul I. carele cuprinde în sine *slujbele dumnezeștilor sărbători, a Născătoarei de Dumnezeu și ale sfinților* de pe lunile: Septembrie, Octombrie, Noiembrie și Decembrie.

Prețul tomului I. legat în piele și cu copcii este 32 cor. și se spedează imediat.

Lunile din Ianuarie până în August vor fi cuprinse în tomul II. care e în lucrare.

Prețul tomului II, se va fixa ulterior și va fi în raport cu prețul tomului I.

A apărut

Apostolul

sau Faptele și Epistolele sf. Apostoli f° 4.

Prețul leg. în piele 22 cor. leg. în lux face 44 coroane.